

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 6 (2020/Kış), ss. 101-118.

Geliş Tarihi: 24 Kasım 2019

Kabul Tarihi: 31 Ocak 2020

Araştırma Makalesi/Research Article

TÜRKİYE'DE HAVA SALDIRILARINA KARŞI PASİF KORUNMA TEDBİRLERİ (1923-1960)

Gurbet GÖKGÖZ*

Öz

Türkiye, konumu itibariyle 20. yüzyılda gerçekleşen iki dünya savaşının sarsıcı etkilerini coğrafyasında hissetmiştir. Her ne kadar bu etkileri tamir etmeye çalışsa da toplum üzerindeki derin sarsılmanın yankıları uzun süre atılamamıştır. Özellikle Atatürk döneminden itibaren toplum, olası savaşlara karşı hazırlıklı olmaya çağırılır. Büyük meydan savaşları yerine geniş halk kitlelerini hedef haline getirebilen yeni savaş teknolojileriyle birlikte bu adeta zorunlu hale gelmektedir. Sivil halkın olası dış saldırılara karşı bilinçli olması arzu edilmektedir. Devlet, bu sebeple çeşitli yayın organları aracılığıyla halkın bilgisini artırmaya çabalamıştır. Bu kimi zaman kampanyalar, kimi zaman da halkın etkin katılımıyla gerçekleşen tatbikatlarla yapılmaktadır.

Atatürk, daha 1930'ların başlarında yaklaşan tehlikeye karşı Türkiye'yi hazırlamaya başlamıştı. 1935 yılında ki meclis açılış konuşmasında sivil savunmanın önemine, çeşitli hava saldırılarına karşı halkın tedbirli olması üzerinde durmaktadır. Atatürk'ten sonra İsmet İnönü'de bu konuda sıklıkla uyarılarda bulunmaktadır. Bu çalışma da Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerini de içine alacak şekilde 1960'lara kadar Cumhuriyet Türkiye'sinde toplumun savaşa bakışı, savaşlardan çıkarılan dersler, muhtemel savaş senaryolarına karşı ne gibi önlemler alındığı, vatandaşların pasif korunma önlemlerini hangi düzeyde anladıkları, katkı sağlamak adına neler yaptıkları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Pasif korunma, Türk Kuşu, Sivil Savunma.

PASSİVE PROTECTION MEASURES AGAINST AIR ATTACK IN TURKEY

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Öğretim Görevlisi.
gurbet.gokgoz@deu.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-8178-4668.

Abstract

Turkey, on the location of the 20th century as he felt the jarring impact of two world wars in the region. Although he tried to mend these effects, the repercussions of deep shaking on society have not been long-lived. Especially since the era of Atatürk, society is called to be prepared for possible wars. This is almost imperative with new combat technologies that can make large masses of people target instead of big square battles. It is desirable that the civilian population be conscious of possible external attacks. For this reason, the state has sought to increase public knowledge through various media. This is sometimes done with campaigns and sometimes with the active participation of the public.

Ataturk, in early 1930 he began to prepare Turkey against the impending danger. In his inaugural speech in 1935, parliament stressed the importance of civil defense and the public's cautiousness against various air strikes. After Atatürk, İsmet İnönü frequently gives warnings about this issue. This study Atatürk and İsmet İnönü periods well into receiving the 1960s until the republican community's war outlook in Turkey, the lessons learned from the war, what measures are taken against the possible war scenario, the level at which they understand citizens' passive protection measures, what they do on behalf of contributing will be emphasized.

Keywords: Passive protection, Türk Kuşu, Civil Defense.

A. Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Sosyal Hayatta Savaş Algıları

20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, sivil ve askeri alanda on milyonları aşan kayıplar verilmesine neden olmuştur. Kitlelere yönelik yok edici yöntemlerin kullanımı, özellikle sivil savunma alanında tedbirli olunmasını gerektirmiştir. Savaş teknolojisinin hızla gelişmeye başladığı dünya da Türkiye’de konumu gereği değişimleri takip etmekle işe başlamıştır.

Bu amaçla Türkiye’de öncelikle sivil halkın, havacılık sektörüne olan ilgi ve bilgisini arttırmak amacıyla 1925 yılında *Türk Tayyare Cemiyeti* kurulmuş ve bizzat Atatürk’ün katıldığı bir toplantı da kamuoyuna tanıtılmıştır.¹ Atatürk, dünya konjonktürünü iyi takip eden bir liderdi ve modern teknolojinin Türkiye gibi baştan inşa edilen devletler açısından son derece kaçınılmaz olduğunun bilincindeydi. Ancak halk havacılığa ilgi duyacak ve onun önemini kavrayabilecek miydi? Elbette bunu zaman gösterecekti. Dönemin ekonomik koşulları düşünüldüğünde her ne kadar erken bir tarih olarak görülse de yarattığı etki bakımından önemli bir girişimdir. Tayyare Cemiyeti’nin önemli

¹ *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.10, İletişim yayınları, İstanbul, 1982, s.2763.

isimleri cemiyet başkanı Cevat Abbas başkanlığında Vecihi (Hürkuş), Şakir Hazım ve Hava Kuvvetleri Müfettişi Binbaşı Hasan İskender’den oluşturulan bir heyet havacılık alanındaki son gelişmelerden haberdar olmak ve gerekirse bu alanda ki teknolojiyi Türkiye’de uygulayabilmek için Fransa ve İngiltere olmak üzere birçok Avrupa ülkesini ziyarettiler.²

Türk Tayyare Cemiyeti, ilk günden itibaren azimle yürüttüğü faaliyetlerini gazete ve dergiler sayesinde duyurarak halkın havacılığa olan ilgisini artırmaya çabalamıştır. Cemiyet çalışmalarına başladıktan yalnızca üç ay sonra 300 şubeye ulaşarak ülkenin her yanında yaygın bir havacılık ağı kurulmasının öncüsü olmuştur.³ Basın yayın alanında ise başlarda *Tayyare Cemiyeti Mecmuası*, *Türk Hava Mecmuası* öncülük ederken sonrasında bu faaliyetlere *Havacılık ve Spor* ve *Uçan Türk* gibi dönemin bu alanda önde gelen dergileri de katılarak havacılık haberlerinin süreklilik arz etmesini, ilginin canlı tutulmasını sağlamışlardır.⁴

İkinci Dünya Savaşı sürecinde ise yerel ve ulusal gazeteler, manşetlerinden savaştaki son durumu, saldırıları, şehirlere atılan bomba haberlerini aktarırken, halkın tüm bu olaylara kayıtsız kalması elbette mümkün değildir. Gelişme idealinde olan Türk Hükümeti havacılık alanında ilk günlerden itibaren çalışmalara başladı. Havacılık sektörü, çağdaş dünyaya atılacak adımda mihenk taşı olarak görülüyor ve Türk gençlerinin yükselen bir sektör olan havacılık üzerinde ki çalışmalarına önem veriliyordu.

B. Halkın Havacılıkla Tanışması ve İlk İzlenimler

Atatürk, yurt gezilerinde uçak teknolojisine sahip olmakla gelecekte Türkiye’nin daha ileri bir seviyede olacağını söylemekte, uçak, planör, paraşüt gibi araçları kullanabilecek gençlerin yetiştirilmesine önem vermekteydi. Bu doğrultuda 3 Mayıs 1935’te Türk Hava Kurumu’na bağlı olarak kurulan “*Türk Kuşu*”nun açılışı yapıldı.⁵

Modern dünyanın en etkili saldırı gücü olan uçak teknolojisi ve bunun sivil halk üzerinde nasıl etkili olabileceğini bilen Türk Hükümeti, “*Türk Kuşu*” ile birlikte sivil havacılık alanında önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. Ankara Tayyare Meydanı’nda yapılan açılış halkın yoğun ilgisine sebep olurken Atatürk açılıшта kurumun amacına değinin bir konuşmasında; “*Bizim dünyamız bilirsiniz*

² Avni Okar, *Türkiye’de Tayyarecilik (1910-1924)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.110.

³ Tuncer Dinçeller, *Atatürk Dönemi Havacılık Faaliyetleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı (Basılmamış)Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s.101.

⁴ Oktay Zaif, *(Atatürk’ün Kurduğu Bir Müessese Olarak) Türk Hava Kurumu, Dünyü Bugünü Yarımı*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul, 1995. s.s.92-93.

⁵ *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1935.

toraktan, sudan ve havadan unutulmuştur. Hayatın da esas unsurları, bunlar değil midir? Bu unsurlardan birinin eksikliği, yalnız eksikliği değil, sadece bozukluğu, hayatı imkânsız kılar. Hayatı, hele ulusal hayatı seven, onu korumak isteyen yurdunun topraklarına, denizlerine olduğu gibi, havasına da ilginliğini, her gün biraz daha çoğaltmalıdır. Bu ilginlik, saydığım hayat örgenlerine egemenlikle olur... Lakin yaşadığımız bu çağda, artık insanlar yalnız karada ve denizde kalmadılar. Tabiatın hava varlığının da içine daldılar. Hayat için, havayı yalnız nefeslemenin yeter olmadığı anlaşıldı. Gerek ve gerçek olan, hava egemenliği olduğu yalın olarak anlaşıldı... Hava işine, onun bütün dünyada aldığı önem derecesine göre genişlik vermek lazımdı. Bunu göz önünde tutan Cumhuriyet Hükümeti havacılığı bütün ulusun işlevi yapmak kararında idi... Türk; yurdun dağlarında, ormanların, ovalarında, denizlerinde, her bucağında, nasıl bir bilgi ve kendine güvenle yürüyor, dolaşıyorsa, yurdun asuğmanında⁶ da aynı süratle dolaşabilmelidir." diyerek halktan Türk sivil havacılığına karşı ilgi beklediğini ifade etmiştir.⁷

Atatürk'ten sonra kürsüye gelen Başbakan İsmet İnönü ise: "Hava Kurumu'nun açılışının yalnız bir spor kulübü açılışı olarak değil, büyük bir ulusu havacılıkla tanıştırmak, alıştıracak bir girişim olarak değerlendirmekteydi."⁸

Türk Kuşu, açılışında yaptığı gösterilerle kısa sürede halkın sevgisini kazandı. Gökyüzünde uçma zevkini tatmak isteyen pek çok vatandaş, bu gösterilerden sonra yoğun bir şekilde *Türk Kuşu'na* başvurularında bulundu. Türk Kuşu, halkın ilgisini çekmeyi başarmıştı.⁹

Türk Kuşu, göreve başladığı andan itibaren muhtemel hava saldırılarına karşı halkı uyarmak ve uçak sayısını arttırmak amacıyla kampanyalar düzenlemeye koyuldu. Kampanyalar gazete ve dergiler aracılığıyla halka duyurulmaktaydı. *Türk Kuşu'nun* kuruluşundan itibaren çalışmalarında Sovyet elçisi Lev Mihailoviç Karahan ve Sovyet uzmanlarından destek alındığı görülür. Atatürk ve İnönü, kurumun açılışında bu özel destekleri için Rus elçisine ayrı ayrı teşekkür etmişlerdir.¹⁰ *Türk Kuşu'nun* kuruluşundan 6 ay kadar sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nde hafta da bir gün "Havacılık" dersinin verilmesi kararlaştırıldı.¹¹ Bunu yaklaşık bir sene sonra Türk Hava Kurumunun Maarif Vekâletine, lise ve ortaokullarda havacılık derslerinin verilmesine yönelik başvurusu takip etmiştir.¹²

Mustafa Kemal Atatürk'te Kampanya için, "Bu ulus en zor zamanlarda memleket ödevlerine, canla, başla koşmuştur. İstediklerinden daha fazlasını başaracaklardır. Tuttukları yol doğrudur" yorumu getirerek on bin (10.000) lira

⁶ Atatürk, bu konuşmasının tümünde öztürkçe kelimeler kullanmıştır.

⁷ *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1935.

⁸ A.g.g.

⁹ *Havacılık ve Spor*, S.187.

¹⁰ A.g.g.

¹¹ *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1935.

¹² *Cumhuriyet*, 14 Kasım 1936.

bağışta bulundu.¹³ “*Türk çocuğu: Her işte olduğu gibi, havacılıkta da en yüksek düzeyde, gökte, seni bekleyen yerini, az zamanda dolduracaksın*” sözleri bu konuda ki samimiyetinin bir örneği olarak görülebilir.

Halk, kısa sürede kampanyalara olumlu yanıt vermiştir. Vatandaşlar adeta bir yarış halinde birbiri ardına Türk Hava Kurumu’na bağış yapmaya başlarlar. Gazetelerde neredeyse her gün hava tehlikesine karşı bağışta bulunan üyelerin boy boy isim ve resimleri yayımlanır.¹⁴ Bir anda milli bir görev halini alan bağış yapma arzusu tüm Türkiye’yi etkisi altına almıştır. Havadan gelebilecek tehlikelere karşı bilinçli hale gelmeye başlayan halk, pasif korunmanın önemini giderek daha iyi kavramaktadır. Gazete ve dergilere verilen reklamlarda “Türk Hava Kurumuna Aza Yazılmak Yurd Borcudur”, “Havacılık Davasını Hava Kurumuna Aza Yazılarak Halledebiliriz”¹⁵

Bireysel bağışların yanısıra çeşitli meslek grupları toplu olarak bağışta bulunmaya başlar. Örneğin: bir muhtarın önerisiyle ülkedeki tüm muhtarlar, adı “*Muhtarlar Uçağı*” olacak bir uçak alınması için bağışta bulunurlar. Bunu “*Belediyeler Uçağı*” teklifi takip etti.¹⁶ Kısa zamanda memurlar, kadınlar, manifaturacılar yaptıkları bağışlarla yeni uçaklar alarak Bağışlarına devam etmişlerdir.¹⁷ Samsun’da toplanan 68 köyün tütün üreticileri her yıl kazançlarını % 2’sini Türk Hava Kurumu’na bağışlamayı kararlaştırmış; İzmir de Pamuk Dokuma Türk Anonim Şirketi sahibi Harri Jiro, kuruma 10.000 TL bağışta bulunmuştur. Bu girişimleri şehirler takip etmektedir. Kendi şehirleri adına bağışta bulunan üyeler bu şekilde “İzmir”, “Manisa”, “Mersin”, “Aydın”, adıyla yeni uçaklar alırlar. Alınan bu uçaklar orduya bağışlanmaktadır. Böylelikle Türk Hava Kuvvetleri’nin savaş veya eğitim zamanlarında kullanabileceği türden uçaklarla donatılması sağlanmaktaydı. Türk Hava Kurumu 15. yılı geride bıraktığı 1940 yılında Türk Hava Kuvvetleri’ne 53 milyon liralık bağış ve 331 adet uçak kazandırmıştır.¹⁸ Bağışlar 1935’ten itibaren başlamış, İkinci Dünya Savaşı’nın sıkıntılı zamanlarında da devam etmiştir. Halk bunu bir ödev olarak görmektedir.

Türkiye için 1936 yılı uluslararası çevrede isteklerinin kabul edildiği bir yıl oldu. Genç Cumhuriyet’in modern düşünceli insanların yönetiminde olması, batının kullandığı barbar tanımını yavaş yavaş silmekteydi. 1930’lardan itibaren Avrupa’da, Almanya ve İtalya’nın silahlanmaya başlaması dünya da bir güven bunalımı yaratınca Türkiye’de, kendi bölgesinin güvenliğini tehdit edebilecek oluşumlara karşı önlem alma gereği duymaktaydı. Boğazlarda Türk

¹³ *Havacılık ve Spor*, S.146.

¹⁴ Gurbet Gökğöz, “Türkiye’de Sivil Havacılığın Serüveni”, İzmir Ulaşım Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir, 2009, s.s.213-219.

¹⁵ *Havacılık ve Spor*, S.271-273,

¹⁶ *Havacılık ve Spor*, S.147.

¹⁷ *Havacılık ve Spor*, S.217.

¹⁸ *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1940.

egemenliğinin tam anlamıyla sağlanabilmesi için yapılan girişimler olumlu sonuç vermiş haftalar süren konferans da Türk boğazlarının tam egemenliği tezi esas tutulmuş,¹⁹ Türkiye'nin güvenlik endişeleri konusunda ilk günden olumlu tepkiler alınmıştır.²⁰ Temmuz 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'yle Türk Hükümeti, bölgede tam egemenliğini sağlamıştır. Ancak Avrupa'dan dünyaya yayılan huzursuzluk giderek etkisini daha geniş bir alana yaymaktadır. Bölgedeki ülkeler önlemlerini artırma yolunu seçmektedirler. Bu doğrultuda Türkiye, siyasi ve askeri hazırlıkların yanı sıra toplumsal anlamda da halkını muhtemel durumlara karşı bilinçlendirmeye başlamıştır.

C. Pasif Korunma Tedbirleri ve Alınan Önlemler

Pasif korunma, hava saldırılarının etkisini en aza indirmek amacıyla, saldırıdan önce, sırasında ve sonrasında yapılacak kamu hizmetleri, sanayi ve askeri tesislerin bu saldırılara karşı korunması için alınan tedbirlerin tümüdür.

Türkiye, 1928'den itibaren havadan gelebilecek tehlikelere karşı halkı bilgilendirme çabaları içerisindeydi. Bu konuda öncelikle askerlere ardından sivillere yönelik eğitimler verilmiştir. Çeşitli konferanslar, bir takım kurslar, belgesellerle gaz saldırıları konusunda halk aydınlatıldı.²¹ Bazı yazarlara göre Avrupa'nın, pasif korunma ve hava tehlikelerine karşı aldığı önlemler göz önünde bulundurularak Türkiye'nin de bu yönde bir tedbir alması gerekmektedir.²²

Türkiye'de sivil savunma veya pasif korunma önlemleri özellikle 1928'den beri çeşitli yasa, tüzük, yönetmeliklerle gerçekleştirilmeye çalışılmaktaydı.²³ Ancak Türk Kuşu Kurumu, etkin faaliyetlerle ve kurum bünyesinde başlattığı kampanyalarla daha çok insanın dikkatini çekmeyi başardı. "Hava Tehlikesini Bilen Üye Ol" sloganıyla Türkiye'de yeni bir anlayışında temellerini attı. Dönemin yayın organlarının pek çoğunda "*Hava Tehlikesini Bilen Üye Ol*" tanıtım resimleri yer alıyordu. 1935 yılında Türk Hava Kurumu'nun altıncı kurultayında yeniden ele alınan nizamnamesinde de belirtildiği gibi, kurumun iki çeşit üyesi vardı: Hava tehlikesini bilen üye ve yardımcı üye. Kuruma yıllık 20 lira gibi bir ücret ödeyen herkes "*Hava Tehlikesini Bilen Üye*" sıfatıyla kayıt olabilmekteydi. "*Hava Tehlikesini bilen üye*" olmak kısa sürede vatandaşlar için prestijli bir durum haline gelince, Türk Hava Kurumu'na hava tehlikesini bilen üye katılımları ve de bağışların miktarlarında

¹⁹ *Anadolu*, "Boğazlar Konferansı Toplandı. Dış Bakanımız projemizi izah etti." 23 Haziran 1936.

²⁰ *Yeni Asır*, "Konferansın Dünkü Celsesinde Tezimizin Üç Esası Kabul Edildi." 28 Haziran 1936.

²¹ Sabit Çetin, *İkinci Dünya Savaşı'nda İstanbul ve Trakya'da Alınan Tedbirler: Pasif Korunma Ve Tahliye*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.s.17-18.

²² *Havacılık ve Spor*, S.330.

²³ Sabit Çetin, a.g.t., s.30

hatırı sayılır bir yükseliş gözlenmektedir. Örneğin: Vehbi Koç, Şirketi adına 5000 Türk Lirası bağışta bulunanlar arasındadır. Ayrıca her ay Hava Tehlikesini bilen üye sıfatıyla Başbakan İsmet Paşa 1100, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda ise 600 Türk Lirasını Türk Hava Kurumu’na göndermekteydiler.²⁴

İkinci Dünya Savaşı’nın çıkışı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bir süreden beri bekleniyordu. Savaş sırasında Türk dış politikasının amacı, toprak bütünlüğünü korumak ve bölgesinde barışın devamını sağlamaktı. Bu nedenle Türkiye, Atatürk Dönemi’nden itibaren sürdürdüğü “Yurtta Barış, Dünyada Barış” politikasını devam ettirdi. Ancak savaşın tarafları arasında kalmamak için bir denge siyaseti izlemeyi de ihmal etmedi.

Savaşın başlamasıyla birlikte Türk halkının dikkati Avrupa’dan gelecek haberlerdedir. Almanya’nın Polonya’yı havadan ve karadan işgali, Türkiye’de de heyecanlı anlara sebep olur. Polonya’dan alınan haberlere göre: Almanya, Varşova’yı işgal etmeden önce keşif uçaklarıyla gözlem yapmıştır. Gazeteler her gün çeşitli haberle halkı savaşın içinde tutuyordu. Yakılan, girilen, harap olan, şehirlerin haberleri verilerek, böylesi bir durumda halkın neler yapması gerektiğine yönelik bilgilerde verilmekteydi. 1939 yılından itibaren basın yayın yoluyla havacılık alanında ne yapılması gerektiğine dair yazılar sıklıkla yayımlanıyordu. Bu yazılardan biri de Ulus Gazetesi’nde yazan Yunus Nadi’ye aitti. Yazısında Türkiye’nin havacılık alanındaki eksikliklerini sıralamaktaydı. Ona göre: Türkiye’nin uçak filosunu artırmaya, iyi yetişmiş pilotlara, tam donanımlı hava alanlarına ve pasif korunma yolunun halk tarafından benimsenmesine ihtiyaç vardı.²⁵

Peki, Türkiye aniden savaşa girerse ne olacaktı? Türkiye muhtemel bir hava saldırısında ne yapabiliirdi? Sivil halkı koruma amacıyla neler yapılıyordu? Düşmanın ne tür bombaları vardı? Bunlardan nasıl korunacaktı? Gaz maskeleri nasıl kullanılacaktı? İşte tüm bu sorular gazete ve dergiler tarafından resim ve yazılarla anlatılmaya başlandı.

C.1. Zehirli Gaz ve Yangın Bombalarına Karşı Alınan Tedbirler

Genel olarak büyük şehirlere yönelik hava saldırılarının geniş çapta bir krize yol açacağı tahmin edilebilir bir olgudur. Herhangi bir bombanın atılmasıyla ortaya çıkacak yıkım ve yangınlarla pek çok insan evsiz barksız

²⁴ *Havacılık ve Spor*, S.146.

²⁵ Doğan Özer, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Hava Kuvvetleri ve Muhtemel Hava Saldırılarına Karşı Aktif-Pasif Korunma Tedbirleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018, s.94.

kalacak, yangın yerlerinde hastalıklar artacaktır. Londra, Tokyo, İstanbul nüfus yoğunluğu bakımından daima risk altında bulunan şehirlerdir. Yangın bombaları adıyla anılan ve öncelikli amacının şehirlerdeki tahribatı artırması istenen bombalara karşı Türk halkı da uyarılmaktadır. Bombaların ne türlü riskleri olduğu, böyle bir taarruza karşı insanların neler yapması gerektiği üzerinde bilgilendirilmektedirler.²⁶

Daha çok Almanya ve Amerika'nın ürettiği bilinen bazı bombaların özellikleri hakkında bilgiler veriliyordu. Almanların Elektron adını verdikleri yangın bombalarının fosfor ve termit olmak üzere iki çeşidi bulunmakta ve 1940'lı yıllarda bu iki bomba çeşidi en modern yangın bombası olarak kullanılmaktaydı.²⁷ Bombalarla ilgili bilgilerde su ile söndürülememesi ancak ve ancak kum vb. maddelerle etkisiz hale getirebileceği yer almakta ve muhtemel bir saldırıya karşı ev sahipleri uyarılmaktadır. Sıralanan çözümler arasında çatı altlarında kum dolu tenekeler, yangın bombasının üzerine atmak için karbonat paketleri ve çeşitli ebatlarda kürek bulundurmak gibi yöntemler sunulmaktadır. Bunun yanı sıra mahallelerde bir tehlike anında topluca mahalleyi kurtaracak bir gönüllü itfaiye teşkilatı kurmak da yapılabilecekler arasında sıralanır. Çeşitli gaz saldırılarına karşı ise maske, gaz geçirmez tulumlar, yangın söndürme aletleri, su tulumu, kanca, balta, kürek, mahalledeki kuyuları kullanılabilir duruma getirmek gibi bir takım öneriler de verilmektedir.²⁸

Ülke ekonomisinin belkemiği olan tarım alanları da riskli bölgeler içerisinde olduğundan Türkiye de uygulamaya konulan pasif korunma tedbirleri kapsamında kırsal bölgelerde konuya dâhil edildiler. Yangın bombalarına karşı köylülere de ayrı ayrı tavsiyelerde bulunuldu. Örneğin: tarlalar arasında en az 5 metrelik bir mesafe bırakılması gerektiği vurgulandı, Harman yerlerini mümkün olduğunca birbirinden uzak tutmak öğütlendi. Yalnızca tarlaların değil evlerin ve köyün etrafının da daima kuru otlardan arındırılması gerekliliği verilen tavsiyelerden yalnızca bir kaçtı. Bu Tavsiyelerin amacı olası yangınların tarla veya evlerin tümüne sıçramasını engellemektir.²⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın halk üzerinde bıraktığı korkulardan birisi de zehirli gaz bombalarıydı. Türkiye gaz bombalarına karşı 1933'lerde vatandaşlarını bilinçlendirmeye başladı. Ancak bu bilinçlendirme çabalarının ne kadar genele yayıldığı net değildir. Özellikle halk kitlelerinin barış zamanlarında bu tarz önlemleri görmezden geldiği düşünüldüğünde konuya karşı bir bilinç oluşturmak için etkin bir çaba gerekmektedir. Kesin olan bir

²⁶ *Havacılık ve Spor*, S.288.

²⁷ *Ülke*, Haziran 1936.

²⁸ *Havacılık ve Spor*, S.271

²⁹ *Havacılık ve Spor*, S.271.

durum vardır ki oda halkın, Avrupa’dan gelen savaşın sesini duyarak konuya olan dikkatini artırması gerekmektedir. Bu da elbette Kurumlar ve basının iş birliğiyle olacaktır. Gazeteler gaz bombalarına karşı maske kullanımı teşvik etmekte, maske bulunmadığı durumlarda ne yapılacağını bile anlatmaktadır. Anlatılan konular halkın kolay anlayacağı seviyede basit, sade bir dille dikkatlerine sunulmaktadır. “*Büyükçe bir mendili bol suda ıslattıktan sonra birkaç kat yaparak ağız ve burun üzerine kapatılmalıdır*” Şeklinde başlayan cümlelere ek olarak görsel malzemelerin kullanıldığı da görülmektedir.³⁰

C.2. Sığınakların Yapımı

Havacılığın yüzü olan Türk Hava Kurumu ve onun yayın organı olan Havacılık ve Spor dergisi kimi sayılarında halka sığınaklarla ilgili bilgiler vermektedir. Çünkü herhangi bir bomba saldırısında sığınaklar hayati öneme sahip mekânlardır. Derginin sayfalarında gaz bombalarına karşı korunaklı; tahrip gücü yüksek bombalara karşı da dayanıklı olması için yer seviyesinden yaklaşık 20-30 metre derine yapılması gerektiği belirtilmektedir. Sığınaklar hakkında çeşitli uzmanlardan alınan görüşlere yer almaktadır. Ayrıca 1938’de Barselona’da yapılan sığınaklar hakkında bilgilere yer verildiği görülmektedir. Söz konusu sığınaklar da son teknoloji sayesinde bir buçuk milyon insanın korunabileceği anlatılmaktadır. Buraların simetrik olmasına özen gösterilmesinin yanısıra ısı ve elektrik problemlerinin çözüldüğü görülmektedir ki³¹ bu Türkiye de oluşturulacak olan sığınaklar için iyi bir örnektir.

Görüşlerine başvuru Romanya Ordusu’ndan Miralay Popesku’ya göre: özellikle gaz bombaları saldırılarında sığınaklara hava sağlayacak mekanizmanın iyi durumda olmasına dikkat edilmelidir. Gerektiğinde 50-60 metre yukarıdan temiz hava sağlayacak bir sistemin olması elzemdir. 1940’larda bu alandaki tekniklerin giderek daha modern bir seviyeye geldiği görülmektedir. Sığınakların taş vb. malzemelerle yapılmasına karşın gaz sızıntılarını önleyemeyeceği endişeleri uzmanlar tarafından sıkça dile getirmektedir. Bunların yanı sıra sığınak yapımı konusunda da talimatların yayımlandığını görmekteyiz. Sığınak yapımı zorunluluk haline getirildikten sonra bu tarz yayınlarda da artış gözlenmektedir. Çeşitli uzunluk ve boyutlarda yapılabilecek sığınakların yanısıra, bahçelerde oluşturulabilecek pratik sığınak örnekleri de verilmektedir.³²

C.3. Psikolojik Savaş veya Sinir Harbi

³⁰ Havacılık ve Spor, S.271.

³¹ Havacılık ve Spor, S.235.

³² Havacılık ve Spor, S.273.

Ekmek, şeker, yağ ve su gibi maddeler insan hayatında ne kadar önemliyse, bireylerin psikolojik durumu da o kadar önemlidir. Bu açıdan bakıldığında modern dönemdeki savaşların aynı zamanda psikolojik bir savaş olduğu da unutulmamalıdır. Halka çeşitli yayınlarla “eğer savaş bize de sıçrarsa psikolojik durumunuza dikkat edin, korkmanın size bir yararı olmayacak bu nedenle hükümetimizin aldığı kararlara uyun, pasif korunma tedbirlerini yerine getirin, tatbikatlarda yetkililerin yönlendirmelerini dikkate alın” deniyordu. İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya ve İngiltere arasında gerçekleşen savaşta Almanya’nın yalnızca İngiliz Ordusu’na değil aynı zamanda İngiliz Halkı’na yönelik bir savaş açtığı görülmektedir. İngiltere’nin hava sahasına yaklaşan veya içeri girmeyi başaran Alman uçaklarının bıraktığı bombalar, insanları yeraltı sığınaklarına adeta hapsedmekteydi. Bu sivillere yönelik yıldırma politikasının bir sonucuydu. Özellikle geceleri İngiltere üzerine yapılan uçuşlardaki amaç, İngiliz halkı üzerinde korku, panik ve sinir yorgunluğu yaratmaktı. Gece şehirlere yapılan hava uçuşlarının bir anlamda sebebi uykusuzluğa yol açarak zihinleri yorgun bırakmaktı.

C.4. *Canavar Düdüğü ve Pasif Korunma Tatbikatları*

Türkiye, bütün bu yaşananlardan kendi lehine dersler çıkartıp, sanki savaş toprakları üzerinde ki yıkıcı etkisini yeniden gösterecekmiş gibi önceden hazırlık yapmaya çalışmaktadır. Devletin kimi tatbikatlarla halka yönelik olarak yaptığı bilinçlendirme hazırlığı dikkati çekmektedir. Bu amaçla havadan gelebilecek tehlikelere karşı tatbikatların yapılması için pek çok karar alındığını görmekteyiz. Valilik ve Belediyelerin görevlendirildiği ve çeşitli yönetmeliklerin hazırlandığı bilgisi mevcuttur. Pasif korunma tatbikatları 1939 yılından itibaren artırılmıştır. Ankara’da yapılacak olan tatbikat hakkında günler öncesinden gazete ve dergilerin konuya ilişkin bilgileri kamuoyuyla paylaştığı ve yapılacakların listesini *Umumi Emir* adı altında yayımladıklarını görülmektedir.³³ Ayrıca kalabalık nüfusa sahip olan kentlerin başında gelen İstanbul’da da hem gece hem de gündüz devam eden tatbikatlar düzenlenmiştir. Kentin karayolu ulaşımının yanısıra demir ve deniz ulaşım araçlarının da tatbikatlara aktif katılımı sağlanmıştır.³⁴

Tatbikatların nasıl yapılacağına ilişkin önceden hazırlanan listeye göre: yaklaşık üç dakika sürecek olan siren sesleriyle başlayan tatbikat sırasında, resmi ve gayri resmi kurumlarda önceden belirlenen görevlilerin binaları boşaltmaları; ev, otel ve apartmanlardaki insanların bodrum katlardaki sığınaklara gitmeleri öngörülmüyordu. Zaman zaman yinelenen tatbikatlardan alınan tecrübelerin *Umumi Emir* çerçevesince halka bir uyarı olarak sunulduğu

³³ Umut Karabulut, “Davetsiz Misafiri Beklerken İkinci Dünya Savaşı Türkiye’inde Pasif Güvenlik Önlemleri (1939-1940),” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.14, S.28, s.s.199-223.

³⁴ Cumhuriyet, 23 Ocak 1941.

görülmektedir. Şöyle ki: tatbikat sırasında ev, otel ve apartmanların balkonlarında bulunmak ve etrafı seyretmek kesinlikle yasaktır. Sokaklarda ve meydanlarda durmak ve etrafı izlemek yine yasaklar arasındadır.³⁵ Anlaşılan o ki, insanların tatbikat konusunda gayriciddî davranmasını engellemek ve işin hayati boyutunu vurgulamak amacıyla umumi emirlerde ikazlara yer verilmektedir.

Ankara da yapılan ilk tatbikatın izlenimleri genel olarak olumludur. İnsanlar, Ankara Kalesi’ne yerleştirilen siren, bir diğer adıyla *Canavar Düdüğü* ’nün sesiyle vakit kaybetmeden ev ve iş yerlerini terk ederek gösterilen sığınaklara saklanmışlar, bu durum kimileri tarafından düşmana karşı silahlanıldığı yorumlarını da beraberinde getirmiştir. Siren seslerinin anlamı yakında bir uçak saldırısı olacağını anlamına gelmektedir. Tatbikatta Eskişehir taraflarından gelen uçaklar Ankara semalarına yaklaştıklarında şehir artık tamamıyla sessizlik içindedir, Ülkenin başkenti bir anda sessizliğe gömülmüştür.³⁶

1940’lı yıllarda ülkenin en önemli üç kentinden biri olan İzmir de ise pasif korunma tatbikatlarına ilk kez 1939’da başlanmıştır. Öncelikle şehir üç ayrı bölgeye ayrılarak daha kolay ve çabuk bir şekilde organize olması sağlanmış ardından merkezde halkın kolay ulaşabileceği yerlerde sığınak çalışmaları başlatılmıştır.³⁷

Türkiye’nin her yerinde olduğu gibi İzmir’de de tatbikatlar İkinci Dünya Savaşı döneminde sıklıkla gerçekleştirilmiştir. Tatbikatların hem üst düzey yetkililerce kontrol edildikleri hem de dönemin İzmir Valisi Şefik Soyer tarafından belli aralıklarla teftiş edildiği görülmektedir. Valinin bu toplantılardan birinde söylediği: “*Harbi her zaman başımızda dolaşan bir afet diye bekleyeceğiz*” sözleri onun bu konuda son derece ciddi olduğunu göstermektedir. İzmir’de pasif korunma konusunda bilgili ekipler oluşturulduğu dikkati çekmektedir. Bunlar: teknik onarma ekipleri, sıhhi yardım ekipleri, gaz arama ekibi, temizleme ve veteriner ekipleridir.³⁸ 17 Mayıs 1944’te gerçekleştirilen tatbikat gece 21.00 sıralarında siren sesleriyle başlamış, daha önceden yapılan duyurular gereğince ilk olarak tüm ışıklar söndürülmüş, bu sırada halk da hızlıca sığınaklara, bodrumlara girerek tehlikenin geçişini beklemiştir. Başarılı geçen tatbikatın ardından yapılan gazete yayınlarında pasif korunma tatbikatları sırasında ışıklarını döndürmeyen, etrafta dolaşan ve yetkililerin

³⁵ *Havacılık ve Spor*, 15 Eylül 1939, Sayı 247.

³⁶ *Havacılık ve Spor*, 15 Eylül 1939, Sayı 247.

³⁷ Müslime Şen, “İkinci Dünya Savaşında İzmir’de Uygulanan Sivil Savunma Önlemleri ve İtalyan-İngiliz Esirlerinin Değişimi,” *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildiriler Kitabı*, Ankara, 1998, s.396.

³⁸ *Yeni Asır*, 8 Mayıs 1944.

ikazlarına uymayanların zabıta tarafından belirlenip ardından Cürmü Meşhut Mahkemesine (Suçüstü Mahkemesi) verileceklerine dair uyarılmaktadırlar.³⁹

Savaşın şiddetinin arttığı bir dönemde Türkiye de pasif korunma konusunda yeni bir konu gündeme gelmiştir. Oda "Paraşütçü Kıtaları"dır. Paraşütçü kıtaların eylemleri şu şekildeydi: uçaklarla gelen düşman askerleri ülkenin hava sahasından içeri bırakılıyor ve ardından işgal hızla gerçekleştiriliyordu. Bu gibi haberler Türkiye'deki yayınlarda da hızla kendini gösterdi. Paraşütlü birlikler, Almanların Polonya'yı işgali sırasında etkindiler. Polonya'nın Deblin bölgesine paraşütle inen askerlerin üzerinde dikkat çekmemek üzere Polonya askeri kıyafetleri vardı. Bu birlikler şehrin içlerine doğru dağılarak belli başlı noktalarda yangınlar çıkararak şehri kolaylıkla ele geçirdiler. Aynı yöntem Almanya tarafından Norveç'te de uygulanmıştı. Bir şehrin ele geçirilmesinde kullanılan bu yöntem Türkiye'de de dikkatleri çekti. Yayın organları özellikle yabancı uzmanların görüşlerine yer vererek halkı uyarıyordu.⁴⁰

*"Eğer ki gökyüzünden kocaman beyaz şemsiyeye benzer paraşütlerle inen birilerini görürseniz hemen polis ve jandarmaya haber verin... Düşman sizinle Türkçe konuşabilir sizden yana olduğunu söyleyebilir. Bunlara karşı uyanık olun... Havadan inenleri takip etmek her vatandaş için önemli bir görevdir."*⁴¹ Şeklinde ciddi uyarılar yapılmaktadır. Ancak tüm bu çabalara rağmen ilk gerçekleşen tatbikatlar ciddi anlamda eksikliklerin olduğunu; bilgisiz ve bu konuda tam aydınlanmamış insanların varlığına dair görüntüler vardı. Elbette sonra ki tatbikatlarla aksaklıkların büyük ölçüde giderildiğine dair de işaretler yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında pasif korunma tedbirleri halk için yeni, ancak ilgi çeken ve öğrenmek için de azmedilen bir konudur. Halkın büyük ilgi ve alaka ile bu tatbikatlara canla başla katıldığı anlaşılmaktadır.⁴²

D. Hiroşima ve Nagazaki'ye Atılan Bombaların Türkiye'de ki Yankıları

İkinci Dünya Savaşı'nın son dönemecinde bir anda ortaya çıkan atom bombası saldırıları, 20.yüzyıl savaş taktiklerinin daha çok siviller üzerinden geliştirileceğinin kanıtı oldu. O dönemde Türk basını ve halkın konuya yoğun bir ilgi gösterdiği görülmektedir. Olaydan aylar hatta yıllar sonra bile konunun çeşitli dergiler tarafından işlendiği bilinmektedir. Bomba konusu savaşın başından beri kamuoyu tarafından üzerinde durulan bir mesele olmasına karşın atom bombası hakkında pek bir bilginin olmadığı görülmektedir. Amerikan yapımı atom bombalarının 6 Ağustos 1945'te önce Japonya'nın Hiroşima, 9 Ağustos'ta da Nagazaki kenti adeta ortadan kaldırması dünya genelinde de

³⁹ *Yeni Asır*, 23 Mayıs 1944.

⁴⁰ Havacılık ve Spor, S.266.

⁴¹ A.g.d.

⁴² Doğan Özer, a.g.t., s.250.

korkutucu bir etki yaratmıştır. Hiroşima’da yaklaşık 140.000, Nagazaki’de de 80.000 kişinin ölümüyle sonuçlanan bu olayın etkisi günümüzde de devam etmektedir. Ancak bu olaydan sonra atom bombasının korkutucu yüzüyle tanışan halkın konuya ilgi gösterdiği görülür.

Peki, atom bombası hakkında tanınmış siyasilere, devlet adamları ne düşünüyordu? **Truman**’a göre: *Atom bombası, vicdansız bir dünyada kullanılması caiz olmayacak kadar tehlikelidir. Bundan dolayı atom bombasının sırrını elinde tutan birleşik Amerika ve büyük Britanya bütün dünyayı atom bombasından koruyabilecek araçları buluncaya kadar bu sırrı açıklamak niyetinde değildir.*⁴³

Churchill ise atom bombasının Japonya’daki sonuçlarından memnun bir edayla şunları söylemektedir: *“Truman ve ben, bu korkunç kuvvetleri harekete geçirmek amacını güden askeri planları onayladık ve Stalin’e de bu düşüncemiz hakkında bilgi verdik. Japon savaşının hızlı bir şekilde sona erişini atom bombasına borçluyuz. Atom bombasının sırrı diğer devletlere bildirilmemelidir.”*⁴⁴

Eski Japon Başbakanı **Suzuki** ise doğal olarak konuya daha insancıl bakmaktadır. Ona göre: *“Toprak kayıpları ve yenilmelerinin sebebi hava akınları, atom bombasının kullanılışı ve Sovyetler birliğinin harbe girişi etkili olmuştur.”*⁴⁵

Japonya Kralı **Hirohito** ise duygusal bir konuşa ile atom bombasını değerlendirdi. *“Savaş dört sene sürdü ve Japonya’nın lehine bir gelişme olmadı. Üstelik düşman birçok masumun hayatına mal olan zalimane bir icadı, yeni bir bombayı kullanmaya başladı. Savaşa devam insan medeniyetinin ortadan kalkması neden olacaktı. Hal böyle olunca milyonlarca halkımızı nasıl kurtarabilirdik? Bu nedenle düşman devletlerin birlikte yayınladıkları beyanname hükümlerinin kabul edilmesini emrettik”*⁴⁶

Amerikan yapımı atom bombaları, 6 Ağustos 1945’te önce Japonya’nın Hiroşima, 9 Ağustos’ta da Nagazaki kenti halkını hazırlıksız yakaladı. Hiroşima’da yaklaşık 140.000, Nagazaki’de de 80.000 kişinin ölümüyle sonuçlanan bu olayın etkisi günümüzde de devam etmektedir.

E. Demokrat Parti Dönemi’nde Pasif Korunma Önlemleri

1950’de iktidara gelen Demokrat Parti’nin ilk yıllarından itibaren pasif korunma alanında çalışmalarına rastlanmaktadır. İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu’nun İstanbul’da verdiği bir demecinde Demokrat Parti’nin konuya bakışını şu cümlelerle ifade etmiştir: *“...pasif korunma meselesine gelince, bunu memleketin her gün ki normal şartları içinde mütalaa etmeliyiz. Memlekette ziraati genişletmek, tohumu ıslah etmek ne kadar tabii bir iş ise pasif korunma meselesine önem*

⁴³ Havacılık ve Spor, S.359.

⁴⁴ A.g.d.

⁴⁵ A.g.d.

⁴⁶ a.g.d.

vermekte o kadar tabii, aynı zamanda mühim bir iştir. Bu mevzu efkârı umumiye nazarında heyecanlı bir iş olarak ele almak yanlış olur. Bu bütün dünya da böyledir. ⁴⁷ Ancak ilerleyen yıllarda İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapan Pasif Korunma Teşkilatı'nın bu bakanlıkta ilerleme sağlanmadığı fikrinden dolayı, ulusal güvenlik çatısı altında yeniden organize olması fikri ortaya çıkmıştır.⁴⁸ Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı bir teşkilat olarak görevine devam etmesi yönünde bir kanun tasarısı hazırlandığı görülmektedir. Böylelikle konunun askeri makamların denetiminde ele alınacağı görülmektedir. Fakat sonrasında gazetelere yansıyan haberlere bakılacak olursa Başbakanlık Yüksek Savunma Konseyi'ne bağlı bir duruma getirildiği bilgisi verilmekte ve oluşturulan kanun kapsamında 18 ile 64 yaş arası tüm kadın ve erkeklerin kendilerine verilen pasif korunma görevlerini yerine getirmekten sorumlu tutulmaktadır.⁴⁹

Demokrat Parti Dönemi'nde ki yönetim anlayışının, Amerika eksenli tutumu pasif korunma tatbikatlarında da kendini göstermektedir. Bu dönemde Amerika'nın her alanda olduğu gibi bu alanda da gözlemlendiği görülmektedir. ABD, bu yıllarda atom ve hidrojen bombaları konusunda halkını bilinçlendirme yoluna gitmiştir. Hatta her yıl çeşitli eyaletlerinde pasif korunma tatbikatları düzenlemektedir. Tatbikatlar Türkiye tarafından da takip edilmektedir.⁵⁰

1955 yılında bazı askeri helikopterlerin Pasif Korunma Teşkilatı'nın kullanımına ayrılarak pasif korunmada helikopterlerden yararlanılması yoluna gidilmiştir. Halkın çeşitli film gösterimleriyle bu konuda bilinçlendirildikleri⁵¹ pasif korunma tatbikatları yapılmıştır.

1956 yılında mevcut şartlardaki Pasif Korunma Kanunu'nun yeterli olmadığı görüşünde olan hükümet yeni bir kanun üzerinde çalışmaya başlamaktadır. Buna göre mevcut kanunun kapsamı genişletilerek günün şartlarına uygun bir hale getirilecektir. Millet Meclisi'nde alınan kararla, konuya ilişkin bir rapor hazırlanarak Dâhiliye, Adliye, Bütçe, Maliye ve Milli Müdafaa Komisyonları'ndan oluşturulan karma bir komisyon tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. 73 maddeden oluşan bu raporun gerekçesine bakıldığında olası bir savaşın Termo-Nükleer silahlarla açılmasının olasılığına vurgu yapılmakta, böyle bir durumun ülkede hayatı durdurma noktasına getirebilme tehlikesinin göz ardı edilmemesi, böyle bir durum karşısında ülkece hep birlikte bilinçli bir tavırla hareket edilmesi gerektiği anlatılmaktadır.⁵²

Yıllar içerisinde halkın pasif korunma tedbirlerine karşı giderek daha bilinçli yaklaştıkları görülmektedir. 1957 yılında Eskişehir'de yapılan tatbikat

⁴⁷ *Milliyet*, 20 Ocak 1951.

⁴⁸ *Milliyet*, 24 Ocak 1953.

⁴⁹ *Milliyet*, 22 Ocak 1954.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1953.

⁵¹ *Milliyet*, 2 Şubat 1957.

⁵² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre.10, Cilt.15, İçtima.13, s.113.

bunun bir göstergesidir. 21 Şubat saat 10.08’de çalmaya başlayan siren sesiyle birlikte halkın telaşa kapılmadan daha önce belirlenen sığınaklara doğru gittiği görülmüştür. İlerleyen dakikalarda Orduya ait F-84 model bir uçakla kentin şeker fabrikası, İstasyon ve su depolarına gösteri amaçlı taarruz ateşi açılarak gerçek bir saldırının nasıl olabileceğinin bir provası halka gösterilmeye çalışılmıştır. Daha sonra çalan ikinci alarm sesiyle saldırının bittiği haber verilince halk normal hayatına geri dönmüştür.⁵³ Ayrıca 1958 yılında farkındalık oluşturmak adına Ekim ayının ilk haftası “*Sivil Savunma Haftası*” olarak belirlenmiştir.⁵⁴

Demokrat Parti döneminin havacılık alanında ki bakışı, bu dönemde Amerikancı yaklaşımın bir yansıması olarak nitelendirilebilir. Hem sivil hem de askeri alandaki havacılık faaliyetleri ABD destekli yönlendirmeler ve girişimlerle devam eden bir seyir halindedir. 1950’lerin Ekim ayından itibaren Amerika’dan alınan çeşitli yolcu ve askeri amaçlı uçakların alımının giderek artan bir şekilde devam etmesi bunun bir göstergesidir. Truman Doktrini’nin bir devamı olarak nitelendirilen ve Amerika’nın Ortadoğu politikalarının açıklaması olarak kabul edilen Eisenhower Doktrini’nin Demokrat Parti nezdinde kabul edilmesi de bu konuda ki devamlılığı izah etmektedir. Türkiye, Sovyet tehlikesine karşılık Amerikan korumasından faydalanmaya çalıştığı bu yıllarda, hava kuvvetlerini güçlendirmek istemektedir. Bu amaçla, 1952 yılında Amerika’dan 358 adet F-84G model uçak alınmıştır. Bu uçaklar nükleer bomba taşıma kapasitesine sahip olmaları açısından tutulan modeller olarak bilinmektedir.⁵⁵

Sonuç

Çevresinde kayıtsız şartsız barışın gerekliliğine inanan Türkiye, 1939-1945 arasında dünyanın pek çok değişik bölgelerinde gerçekleşen II. Dünya Savaşı’na katılmamış; ancak savaş ihtimalini 1930’ların başlarında fark ederek o tarihten itibaren halkını bu sürece, sanki savaşa girilecekmiş gibi hazırlıklar yapılmıştır. Sivil savunma veya pasif korunma tedbirleri adıyla bilinen bir dizi önlem alan Türkiye, basın yayın yoluyla halkın bilinçlenmesini sağlamıştır. Savaşın başladığı 1939 yılından itibaren bu konuda çıkardığı sayısız kanun, tüzük ve yönetmelikle pasif korunmayı zorunlu bir hale getirerek, tatbikatlarla halkın havadan gelebilecek tehlikelere karşı uyanık olması sağlanmıştır. Alınan tedbirlere uymayanlara karşı ciddi uyarılar yapılmıştır.

⁵³ *Milliyet*, 21 Şubat 1957.

⁵⁴ *Milliyet*, 6 Ekim 1958.

⁵⁵ Erdem Celfiş, Soğuk Savaş Dönemi Hükümetlerinin Askeri Havacılık Politikaları (1950-1991), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış)Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.27.

Bu yıllar da hala Türk halkının belleğinde savaşın izleri saklıydı. Bu açıdan büyük bir kararlılıkla güvenlik güçlerine yardımcı olunmaktaydı. Pasif korunma tedbirleri Atatürk döneminden itibaren başlamış, İsmet İnönü Dönemi ve sonrasında Demokrat Partili yıllar boyunca da ilgi ile takip edilen bir konu olmuştur. Halkın konuya olan ilgisinin artırılması, bilgi ve uygulamalar konusunda bilinçlendirilmesi için devlet olağanüstü bir çaba göstermiştir. Bu çabaların başarıya ulaştığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre.10, Cilt.15, İçtima.13, s.113.

Sürelî Yayınlar

Anadolu

Cumhuriyet

Milliyet

Yeni Asır

Havacılık ve Spor

Ülkü

Kitaplar ve Makaleler

OKAR, Avni, **Türkiye’de Tayyarecilik (1910-1924)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.10, İletişim yayınları, İstanbul, 1982.

ÖZER, Doğan, İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Hava Kuvvetleri ve Muhtemel Hava Saldırılarına Karşı Aktif-Pasif Korunma Tedbirleri, **Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2018.

CELFİŞ, Erdem, Soğuk Savaş Dönemi Hükümetlerinin Askeri Havacılık Politikaları (1950-1991), **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış)Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2010.

GÖKGÖZ, Gurbet, “Türkiye’de Sivil Havacılığın Serüveni”, *İzmir Ulaşım Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İzmir, 2009, s.s.213-219.

KARABULUT, Umut, “Davetsiz Misafiri Beklerken İkinci Dünya Savaşı Türkiye’sinde Pasif Güvenlik Önlemleri (1939-1940)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.14, S.28.

ŞEN, Müslime, “İkinci Dünya Savaşında İzmir’de Uygulanan Sivil Savunma Önlemleri ve İtalyan-İngiliz Esirlerinin Değişimi”, *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildiriler Kitabı*, Ankara, 1998, s.396.

ZAFİF, Oktay, (Atatürk’ün Kurduğu Bir Müessese Olarak) Türk Hava Kurumu, Dünü Bugünü Yarını, **İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi**, İstanbul, 1995.

ÇETİN Sabit, İkinci Dünya Savaşı’nda İstanbul ve Trakya’da Alınan Tedbirler: Pasif Korunma Ve Tahliye, **Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2008.

DİNÇELLER, Tuncer, “Atatürk Dönemi Havacılık Faaliyetleri” **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı (Basılmamış)Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2004.

